

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติระหว่างชุมชน โดยดำเนินการวิจัยที่ชุมชนบริเวณลุ่มน้ำแม่ปู้ อำเภอสอง จังหวัดแพร่ ซึ่งเป็นชุมชนที่มีการดำเนินวิถีชีวิตแบบพึ่งพาตนเอง อันเป็นปัจจัยที่สำคัญในการกำหนดแบบแผนและกระบวนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติแบบดั้งเดิม ชุมชนลุ่มน้ำแม่ปู้ประกอบด้วย 6 กลุ่มบ้าน คือ บ้านป่าเลาใต้ บ้านป่าเลาใน บ้านทุ่งกว้าว บ้านป่าเลา บ้านทุ่งผักหนาม และบ้านป่าเลาเหนือ

การศึกษานี้ได้กำหนดวัตถุประสงค์ และกระบวนการวิจัยออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ศึกษาและวิเคราะห์ปัจจัยและเงื่อนไขที่สัมพันธ์กับบทบาทและกระบวนการที่ชุมชนร่วมกันในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ โดยมีจุดประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยและเงื่อนไขที่สนับสนุนหรือ/และเป็นอุปสรรคต่อการมีบทบาทการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติระหว่างชุมชนบริเวณลุ่มน้ำแม่ปู้ ด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ

ส่วนที่ 2 ศึกษากระบวนการ รูปแบบ และวิธีการ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่แล้วในบริบทของชุมชนซึ่งเอื้อต่อการส่งเสริมบทบาทการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชน และนำผลการศึกษามาพัฒนากิจกรรม กระบวนการ และรูปแบบ ที่ช่วยส่งเสริมความเข้มแข็งทางบทบาทและการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติบริเวณลุ่มน้ำแม่ปู้ ด้วยการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ส่วนที่ 3 ประเมินผลความเหมาะสมของกิจกรรม กระบวนการ และรูปแบบที่พัฒนาในส่วนที่ 2 เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงกิจกรรม กระบวนการ และรูปแบบที่อาจนำไปขยายผลได้ในอนาคต ด้วยการวิจัยประเมินแบบมีส่วนร่วม

1. บริบททั่วไปของชุมชนบริเวณลุ่มน้ำแม่ปู้ยังเป็นชนบทที่มีวัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นหลักในการดำรงชีวิตประจำวัน และสอดคล้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในการร่วมมือกันรักษาแหล่งอาหารของชุมชนเป็นอย่างดี โดยเฉพาะกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม พิธีกรรม ความเชื่อ และประเพณี ที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม เป็นบริบทสำคัญที่สนับสนุนการเพื่อรักษาลุ่มน้ำแม่ปู้และระบบนิเวศที่ดีไว้เพื่อใช้ประโยชน์ต่อไป

2. การดำเนินการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่เอื้อต่อการส่งเสริมบทบาทการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนบริเวณลุ่มน้ำแม่ปู้มี 4 รูปแบบ คือ การประชุมประจำเดือน หรือการประชุมเพื่อจัดกิจกรรมของหมู่บ้าน, การประชุมอบรมของหน่วยงาน, การไปศึกษาดูงานนอกพื้นที่ เพื่อเพิ่มประสบการณ์ของสังคมเรียนรู้, และการร่วมกิจกรรม ในลักษณะการร่วมพิธีกรรมต่าง ๆ ของชุมชน

3. ปัจจัยสำคัญที่เป็นแรงผลักดันให้เกิดการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติมากที่สุด คือ พฤติกรรมของผู้นำ และเครือข่าย เป็นการควบคุมภายในหน่วยงานภายนอกที่เป็นแนวร่วมสนับสนุนกิจกรรมชุมชนก็มีส่วนผลักดันจากภายนอกเช่นกัน

4. เงื่อนไขภายในที่มีส่วนทำให้เกิดการสนับสนุนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติระหว่างชุมชน ได้แก่ วัฒนธรรม ความเชื่อ ประเพณี สภาพความเป็นอยู่ที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ รวมทั้งผู้นำและเครือข่าย ส่วนเงื่อนไขภายนอก ได้แก่ การพัฒนาและการทำงานที่ไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของวิถีชีวิต คนในชุมชนของภาครัฐ ธุรกิจเอกชน และพ่อค้าคนกลาง

5. กระบวนการและรูปแบบที่ได้พัฒนาขึ้น ได้แก่ การเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ด้วยกันจากการปฏิบัติและการทำกิจกรรมในกรอบของกระบวนการมีส่วนร่วม 3 ขั้นตอน คือ การมีส่วนร่วม การปฏิบัติการ และการให้การศึกษาในรูปแบบ P – A – T (Participation – Action – Transaction)

6. ผลการประเมินความเหมาะสมของการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติบริเวณลุ่มน้ำแม่ปู้ที่พัฒนาขึ้น ซึ่งให้เห็นว่ารูปแบบ P – A – T มีความเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ ก่อให้เกิดสังคมการเรียนรู้เพื่อจัดการทรัพยากรธรรมชาติ จากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ซึ่งกันและกัน โดยใช้วิธีการที่เข้าใจง่าย ทำให้เกิดการมีส่วนร่วม (participation) ในการคิดวางแผนการดำเนินกิจกรรมและนำไปปฏิบัติ (action) ก่อให้เกิดการถ่ายโอนความรู้ (transaction) ความเข้าใจ ที่จะทำให้เกิดความร่วมมือในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติระหว่างชุมชนได้เป็นอย่างดี